

Ils cussadents ston empruvar da far bun il malfatg

In Grischun lavura dapi ventg onns en il Saxerriet

CUN MARTIN VINZENS HA DISCURRI
CLAUDIA CADRUVI / ANR

■ In teolog maina il Saxerriet en il chantun Son Gagl. Martin Vinzens lavura dapi ventg onns en la praschun. Sco directur ha el introduci inqual novaziun: ils arrestads ston per exempel contribuir ina part da la paja per far bun il malfatg. Quai è unic en Svizra. Attenziun internaziunala ha la praschun era guadagnà cun novas terapias ensemen cun asens. Lentschatta hai dà inqual lahergnim, uss pelegreschan experts en il Saxerriet per intervegnir co che quai funcziuna.

Avant quatter onns ha in praschunier assassinà ina terapeuta en Svizra franzosa. Il cas d'Adeline ha leventà emozziuns. Tge va tras il chau a Vos sch'i capita insatge uschia?

Martin Vinzens: L'emprim mument èsi sa chapescha consternaziun ch'insatge uschia po insumma anc capitar ozendi. Ma lura ston ins vesair ch'i dat en Svizra radund 7000 arrestads. Las medias focuschan mo sin singuls cas che leventan emozziuns. Sch'i capita insatge uschia ans dumandain nus: Avess quai pudì capitar tar nur? Probabel examinescha lura mintga praschun en Svizra ses process interns.

La publicità pretenda suenter adina reglas pli severas

Il cas da Pasquale Brumann il 1993 ha influenzà il pli fitg l'arrest en Svizra. In deliquent – ch'era en praschun pervi da plirs delicts e dus mazzaments sexuals – ha assassinà durant in congedi la giuvna sin il Zollikerberg. La tenuta puncto averturas è suenter sa midada. Ins ha dapli retegneschas e guarda pli precis tar mintga pass da progressiun, per exempel tar congedis. Quai vala cunzunt en praschuns serradas. Il Saxerriet ha in'execuziun averta cun mo ina pitschna staziun serrada.

Èsi positiv u negativ ch'ins ha franà l'avertura da l'arrest?

Cura ch'jau hai cumenzà avant ventg onns avevan nus 120 plazs e radund 2000 congedis ad onn. In praschunier duai avair contact cun sia famiglia, ins na less gea betg che las familias van en paglia. Perquai cumenzan ins suenter ina sisavla dal temp cun congedis: L'emprim èsi ina sortida accumpagnada da tschintg uras, pli tard va el persul tschintg uras e lura successivamain dapli fin ch'el passenta era ina giada ina fin d'emna a chasa. Ma en ils ultims onns èn las averturas sa reducidas: Uss n'avain nus gnanc pli la mesadad dals congedis cumpareglia cun pli baud, malgrà che nus avain oz 135 plazs.

L'impressiun ch'ins schluccha l'arrest na constat pia betg?

Na, quai na constat insumma betg. Ins vesa quai era vi da las relaschadas cundiziunadas. Tenor il cudesch penal pon ins relaschar in praschunier cun buna conduita e bunas prognosas suenter duas terzas dal temp. Insatge che ha in chasti da sis onns pudess pia ir suenter quatter onns. Talas relaschadas cundiziunadas èn idas enavos considerablamain. Ins na lascha betg pli ir la gliעד sin l'emprim termin pussaivel, mabain spetga fin ch'il cumportament è propi en urden. L'execuziun penal n'è segir betg vegnida pli libra, mabain pli restrictiva.

Ord persuasiun u pervi dal squitsch medial?

Il squitsch medial gioga segir ina rolla. Ins posseda dentant era megliers instrumens per far prognosas pli differenziadas. Ins po giuditgar meglier sch'ina rela-

Creschi si set onns a Trun e suenter a Cuira gist sper il Sennhof – Martin Vinzens, dapi prest ventg onns directur da praschun.

FOTO C. CADRUVI

schada è inditgada. Ma il giavisch d'avair insumma nagin riscio pli e ch'i na capita mai pli insatge na pon ins betg ademplir. Lura stuess ins immediat chalar cun l'execuziun averta.

I dat era novitads positivs: Il Saxerriet ha introduci sco emprima praschun ina terapia cun animals.

Gist il cas da Carlos ha mussà ch'i dat persunas che na reageschan strusch sin terapias usitadas. Lura ston ins tschertgar autras pussaivladads. Nus avain engaschà ina terapeuta spezialisada sin terapias d'animals. Ella lavura cun asens.

Asens na valan betg exnum sco cooperativs?

Gea, els èn stinads e gist perquai adattads. Sin noss puresser avessan nus gea gi chavals, ma less èn spurets e fuin. Asens ballestran sch'els han tema u sch'insatge na plascha betg. Lentschatta han ins sa chapescha beffegia che nus fetschian uss anc l'asen. En il fratemp ha il program ina tala attenziun che nus al pudessan demonstrar mintg'otra emna ad experts.

E co marscha in tal program?

Sche autras terapias na gidan nagut ed in deliquent sto exercitar chaussas elementaras, forsa co entrar en contact cun auters, po in psichiater ordinar ina tala terapia. Magari èsi pli simpel da bajegiar si capacitads socialas cun in animal. Lez na dumonda betg, «tge has ti fatg?» El na fa naginas reproschas. Ed il deliquent empra d'avair pazienza, da guadagnà la fidanza da l'animal, uschiglio na fa quest asen betg vanc.

Co essas Vos vegni sin l'idea?

Mia famiglia aveva fatg si in asen. Insa-curas hai jau pensà che quai fiss ina pussaivladad ed hai contactà l'institut per etnologia e psicologia d'animals. Il 2007 avain nus cumenzà. Ins na po sa chapescha betg far miracles ed il program n'è segir betg adattà per delinquents privlus. Ma ins po s'avischar a persunas bloccadas ch'ins na cuntanschess uschiglio betg. La finamira è en sazez d'elavurar il delict. Jau na vi betg ch'insatge bandunia il Saxerriet senza avair fatg lavur da delict.

In chasti penal ha gea trais funcziuns: starmentar, reparar, ma er educar il deliquent. Tge fan ins per «educar»,

pia per ch'il cussadent na commettia betg pli in malfatg?

Noss pensum principal è da preparar la gliעד da s'integrar en la societad. Cun la lavur vi dal delict vul ins cuntanscher ch'in crim na sa repetia betg. In arrestà exercitescha er ina nova organisaziun da vita, saja quai cun sia lavur, cun terapias ed en cussegliaziuns socialas. Nus avain ina scolasta. Ella mussa matematica e scriver a quels che han mancanzas. Scolaziun ha in effect preventiv. Nus stuain augmentar la schanza sin ina piazza da lavur. Igl è ina catastrofa sch'insatge vegn relaschà e n'ha nagina lavur. Nus purchin emprendissadis: cuschinunz, poli-mecanist, stampadur, pur. Ina tala furmaziun sminuescha a moda massiva il privel da puspè daverter criminal. Nus pudain dentant scolar mo quels che restan pli ditg.

E co cuntanschan ins la reparaziun d'in malfatg?

Gliez è per nus fitg impurtant. Era la problematica da l'unfrenda. Il Saxerriet ha in agen concept: Nus manain discurs davart culpa, ricla e reparar il mal.

En «l'urden da chasa» dal Saxerriet è definì en l'emprim artigel ils pensums dal directur. Là vegn numnà tranter auter che Vos avais da procurar per ina reparaziun.

Nus essan ditg stads l'unica praschun che ha lavurà en questa direcciun. En il fratemp datti singulas autras. Igl è in zichel mia tematica. Sco docent a Friburg fatsch jau adina attent sin las unfrendas. I dat dus elements. La reparaziun materiala, gliez è unic tar nus e quai fa uschiglio nagin: Nus tirain giu da la paja diesch per-tschient per la reparaziun. Sch'insatge survegn 400 francs il mais van 40 francs sin in conto separat. Ils daners van a la victima – sur l'organisaziun da victimas – u sch'i n'exista nagina victima ad uschiglio in'organisaziun: ina cussegliaziun da drogas, ina chasa da dunnas etc.

E la part immateriala?

Ils discurs: L'um sto raquintar tge ch'el ha fatg. I dat intgins trics metodics sch'insatge guntgescha e manegia ch'el haja gea be ranschà in tamazi, «ma gia avant onns!». Lura laschan ins raquintar el en il presens. Quai fa impressiun. U ch'ins dumonda: «Tge manegiais Vos, co vai oz a la victima?» Ins ha endament co

far bun la chaussa. Grev èsi sch'ins discorra pir suenter blers onns surlonder, forsa perquai ch'insatge ha tratg vinavant il cas fin al tribunal federal. Suenter tants onns èsi strusch pussaivel dad evocar la cunscienza per il malfatg.

Nua accorschan ils praschuniers il pli fitg la puniziun?

Sche nus faschain guidadas dian ils visitaders adina: «Qua èsi uschè bel. Quels han en sazez bler memia bel qua.»

Quest'impressiun han ins propi sch'ins arriva en il Saxerriet: ina bella cuntada, in puresser, ina tscherta idilla...

Il punct è: In praschunier è privà da sia libertad. El na po betg viver sco el less. Tuttas relaziuns cun sia famiglia èn interruttas, almain l'emprim temp. El sto sa tegnair vi da nossas reglas-chasa. Nus avain fitg bleras reglas.

In praschunier na po betg dir, «oz na lavur jau betg?»

Na, sch'el refusa la lavur datti sancziuns. Sch'el refusa repetidamain la lavur vegn el en ina praschun serrada.

Saxerriet è ina praschun averta. Tge vul quai dir?

Nus n'avain nagin mir. Ma nus avain ina survegliaziun, per exempel passa 30 cameras. Nus avain sensurs en il terren che dattan alarm sch'insatge banduna l'intschess.

Pia tuttina in mir?

En sazez in mir invisibel. Quai saja pli perfid ch'in vair mir, m'ha in cussadent ditg. Ma per quels che vegnan ord la praschun serrada tar nus èsi in levgiament da pudair ir senza accumpagnament a la lavur. Tge ch'in praschunier senta il pli fitg – era fisicamain – è la saira cura ch'el vegn serrà en sia cella: il mument ch'ins maina la clav.

Da tge uras serran ins?

La saira a las nov. A las sis la damaun avr'ins.

Co vesa ina cella or?

12 meters quadrat cun mobiglias ed indriz sanitar.

Tge datti uschiglio anc? Televisiun, computer?

Televisiun han mo quels che pon pajar il fit. Uschiglio è tut scumandà che pussibilescha la communicaziun cun ordaifer. Handy è absolutamain scumandà. In computer lubin nus suenter ina controlla d'in spezialist.

Da tge uras cumenza la lavur?

Ins less avair in ritem sco en la vita normala: da las 07.30 fin a las 11.50 e da las 13.15 fin a las 17.00. Gist quels che n'han ils ultims onns mai lavurà duain puspè emperder chaussas elementaras sco punctualitad e disciplina.

Tge manaschis ha il Saxerriet?

In puresser cun pliras sorts animals, in'orticultura, ina mazlaria, ina serraria, ina stamparia, ina partiziun industrialia, ina partiziun dad emballadi. Mintga praschunier ha ina piazza: u en in dals manaschis u en cuschina, en la lavandaria u sco nettegiunz. L'occupaziun è fitg impurtanta. Blers lessan perfin lavurar la sonda per far passar il temp u per guadagnà anc in pitschen daner.

E tge fan ils cussadents en il temp liber?

Per exempel sport. Nus avain ina halla da gimnastica, bigliard, pingpong, boccia...

En films fan praschuniers adina trenament da forza. È quai mo in cliché?

Na, qua essan nus attents. Nus lain vegnir daverter in pau dal trenament da forza e promover la cundiziun. Ils ultims onns èsi adina puspè capità ch'in u l'auter è vegni sco um satigl e zaclin en il Saxerriet e suenter dus onns aveva el in dies sc'in plat pegna. Nus na lain betg ch'i vegn pumpà si musclas cun pugnals da 50 kilos e limitain las paisas. Ins porscha persunter velos etc. Dacurt essan nus stads envidas ad in grümpel ed avain premdi part cun ina gruppa dad umens che stattan a la fin da l'arrest. Jau hai era ina giada fatg ina tura sin la Sulzfluh cun ina gruppa.

Vos avais atgnamain studegià teologia. Nua sa mussa quai?

Igl exista il privel ch'ins administrescha mo pli la gliעד – gist cun la digitalisaziun che cuntanscha era l'execuziun penala. Impurtant è il contact e ch'ins s'entaupa cun la gliעד. Ins na dastga betg mo giuditgar sin fundament dad actas, mabain sto vesair il carstgaun. Quai ha da far cun mes maletg dal carstgaun, ma era cun etica.

Creschi si a Trun e sper il Sennhof

■ Martin Vinzens (61 onns) ha passentà ils emprims set onns da sia uffanza a Trun. Suenter ha la famiglia midà a Cuira ed ha abità gist sper il Sennhof. Vinzens ha studegià catechet a Lucerna e teologia al seminari da spirituals s. Gliezi. Dal 1984 fin il 1985 ha el lavurà sco assistent pastoral a Cuira, en il Partenz u sco magister da religiu a Turitg. Per curt temp è el stà manader da las pendicularas a Claustra e Tavau. Il 1997 ha el cumenzà en la praschun Saxerriet, suenter in onn ha el gia surpiglià il post da directur. Vinzens docescha a Friburg al Center svizzer per la furmaziun dal personal da praschun e tracta tematics sco «ils confamigliars dad arrestads» u «l'unfrenda: victimologia, agid ad unfrendas e reparaziun».